НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

ТКАЧУК Анна Олексіївна

УДК 371.134:784:378.036(043)

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

13.00.02 – «Теорія та методика музичного навчання»

Автореферат
дисертації на здобуття наукового
ступеня кандидата педагогічних наук

Київ - 2010

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Київському національному університеті культури і мистецтв, м. Київ.

Науковий керівник: доктор культурології, доцент
АНТОНЮК Валентина Геніївна,
Національна музична академія України
імені П. І. Чайковського
професор кафедри сольного співу

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
ШУЛЬГІНА Валерія Дмитрівна,
Державна академія керівних кадрів
культури і мистецтв,
завідувач кафедри музикології;

кандидат педагогічних наук, доцент
ЄРЕМЕНКО Ольга Володимирівна,
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка,
доцент кафедри вокального мистецтва.

Захист відбудеться «22» лютого 2010 р. о 16 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.08 у Національному педагогічному університеті імені М.Драгоманова за адресою: 01601, Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.Драгоманова за адресою: 01601, Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «21» січня 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради **А. В. Козир**

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних умовах реформування вищої педагогічної та музичної освіти, впровадженні багаторівневої підготовки фахівців у відповідності до Болонської декларації, особливої актуальності набуває проблема модернізації підготовки майбутніх співаків до самостійної діяльності та забезпечення їхньої конкурентоспроможності на ринку праці. Саме тому особливості формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів вимагають оновлення свого методичного підґрунтя, що стає дедалі більш значущим у теорії та практиці музичного навчання. Необхідність формування творчої активності майбутніх співаків у процесі їхнього навчання зумовлена, насамперед, істотними змінами освітньої парадигми. Ці зміни полягають в утвердженні ідей особистісно зорієнтованого навчання і виховання майбутніх співаків, у новому баченні завдань, які покладаються на педагога-вокаліста, надто ж – у кардинальній перебудові фахових, просвітницьких і виховних функцій, оскільки освітні заклади культури і мистецтва з суто педагогічного середовища перетворюються у відкриту для навколишнього світу культуротворчу систему. Студенти все частіше починають виходити на професійну сцену чи займатись вокальною педагогікою, ще знаходячись у стінах навчального закладу. Розвиток художньо-образного мислення студентів-вокалістів має не тільки освітньо-культурне, а й соціально-політичне значення: йдеться про можливу переорієнтацію співака в педагога, а це передбачає виховання рівноцінних навичок до різних типів діяльності та поєднання в особі національного митця високих ідеалів просвітництва й культуротворчої місії.

Проблема художньо-образного мислення студентів-вокалістів зумовлена необхідністю поглиблення науково-педагогічних основ формування духовного світу майбутніх співаків, що набуває особливого значення в контексті сучасних вимог до теорії і методики музичного навчання. Адже саме цей вид музичного мислення дозволяє вокалістам органічно сприймати, усвідомлювати й відтворювати художні закономірності виконуваних творів. Виробленню художньо-образного мислення вокалістів покликані сприяти спеціальні педагогічні технології, історично усталені, традиційні та новітні методи, правила й принципи організації навчального процесу майбутніх співаків.

Процес формування образного мислення вокалістів – це свідоме спрямування творчої діяльності на успішне вивчення художнього репертуару. Досягання необхідної виразності створюваного у співі художнього образу (виконавська експресія) має не тільки спонукати студента-вокаліста до відповідних емоційних переживань, а й інтенсифікувати його інтелектуальну діяльність. Відомо також, що, художнє (образне) мислення оперує образами, які не мають постійної однозначності, й отже, структуруються за асоціативним принципом. Це спонукає до внесення постійних методичних корективів у творчий процес накопичення художніх вражень для виникнення необхідних асоціацій, які б робили мистецтво кожного співака самобутнім і сучасним. Цілком очевидно, що дослідження природи художньо-образного мислення

вокалістів у контексті навчального процесу показує, що воно реалізується за умови свідомої спрямованості на творчий процес, а його поетапному здійсненню передує збагачення пізнавальним, раціональним, чуттєвим досвідом індивіда. Важливим є також розуміння того, що продуктивність процесу мислення в образах залежить від уміння студента-вокаліста знаходити способи перетворення наявного – в бажане, традиційного – в новаторське, – таке, що доти не зустрічалося в фаховому контексті навчання співу. Вивчення особливостей впливу навчального процесу на формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів складає актуальну наукову проблему вищої школи, суголосну даному дослідженню, в якому представлено теоретико-методологічні засади формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів у ході експериментальної апробації нової методики. Такий підхід сприятиме не лише вдосконаленню існуючих методів формування художньо-образного мислення, а й подоланню протиріччя між соціальним замовленням суспільства на музичну освіту вокально обдарованої молоді та недостатньо кваліфікованим педагогічним забезпеченням навчально-виховного процесу ВНЗ України.

У музичній педагогіці, культурології та мистецтвознавстві накопичено істотний матеріал, пов'язаний з формуванням та розвитком вокальних здібностей (В.Антонюк, Н.Гребенюк, Л.Дмитрієв, І.Колодуб, О.Стахевич). Наукові школи О.Олексюк, Г.Падалки, В.Ражнікова, О.Ростовського, О.Рудницької, О.Щолокової стали скарбницею досліджень з проблем музичної та вокальної підготовки майбутніх шкільних учителів. Однак практично досі цілеспрямовано не розроблялись методи формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів у процесі навчання сольного співу в музичних та музично-педагогічних вишах, університетах культури і мистецтв. Необхідність реалізації поставленої наукової проблеми є об'єктивною, дуже своєчасною потребою української вокальної школи, ще й зважаючи на посилення наукового потенціалу співаків-виконавців і викладачів вокальних дисциплін. Недостатня розробленість означеного аспекту проблеми та відсутність сучасних, науково обґрунтованих методик спонукали до здійснення даного дослідження і зумовили вибір теми дисертації: ***«Методика формування художньо-образного мислення студентів у процесі вокального навчання».***

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація входить до плану науково-дослідної роботи кафедри естрадного співу Київського національного університету культури і мистецтв та складає частину наукового напряму за темою: «Новітні напрямки у формуванні виконавських стилів, вокальних інновацій та їхній вплив на організацію і розвиток творчої особистості», яка повинна відповідати усім вимогам нашого часу. Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Київського національного університету культури і мистецтв (протокол № 5 від 19 травня 2005 року) і Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (№ 413 від 27 вересня 2005 року, протокол № 7 від 27 вересня 2005 року).

***Мета** роботи*: теоретично обґрунтувати, розробити й експериментально перевірити методику формування художньо-образного мислення майбутніх співаків у системі вищої музичної освіти.

Об'єкт дослідження: процес вокального навчання у вищих закладах музичної освіти.

Предмет дослідження: методика формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів.

***Завдання** дослідження:*

– здійснити теоретичний аналіз наукових джерел щодо висвітлення в них сутності та змісту формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів у системі вищої школи;

– дослідити існуючі наукові визначення поняття «художньо-образне мислення», визначити його специфіку щодо вокальної творчості та здійснити вивчення психолого-педагогічних особливостей розвитку художньо-образного мислення студентів-вокалістів;

– розробити компонентну структуру художньо-образного мислення студентів-вокалістів, критерії та показники сформованості означеного феномена;

– дослідити стан сформованості художньо-образного мислення студентів-вокалістів та експериментально перевірити дієвість розробленої поетапної методики у процесі вокального навчання;

– розробити педагогічну технологію, спрямовану на формування художньо-образного мислення вокалістів й простежити в дії методичну модель цього процесу.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: теорія наукового пізнання, положення гармонійно розвиненої особистості, доцільність наукового використання творчої спадщини видатних вокалістів, концептуальні положення державної національної програми «Освіта (Україна XXI століття)».

Методи дослідження. Застосовано загальнонаукові методи теоретичного та емпіричного рівнів: аналіз і узагальнення теорії та практики художнього співу, стосовно культурно-історичного розвитку музичної педагогіки; вивчення передового вокально-педагогічного досвіду в області музичного навчання; аналіз власної педагогічної діяльності та її результатів; педагогічні спостереження; опитування педагогів-вокалістів; бесіди з студентами й викладачами; тестування; інтерв'ювання. Констатуючий і формуючий експерименти (проектування й розробка типових проблемних ситуацій в процесі освоєння студентами-вокалістами методів роботи над художнім образом, створення спеціальних вправ і творчих завдань). Статистичний аналіз результатів, отриманих з використанням розробленої шкали оціночних критеріїв. Реалізовано наступні методи статистичного аналізу інформації: критерій Стьюдента (перевірка рівності середніх двох нормальних сукупностей) та критерій χ^2, які дозволили обрахувати показники предмета дослідження.

Організація дослідження.

Дослідження було здійснене впродовж 2005–2009 рр. і ввібрало в себе наступні три етапи.

На першому етапі (2004-2005 рр.) було здійснено теоретичний аналіз літератури й практики з досліджуваної проблеми; узагальнення й аналіз педагогічної практики дисертантки в навчальних закладах; підготовлено констатувальний експеримент, визначено його мету, завдання, гіпотезу. У ході підготовчого етапу: визначено ракурс дослідження; встановлено ступінь розробленості поставленої проблеми; на основі вивчення педагогічної, психологічної, музикознавчої та музичної літератури за темою дослідження сформовано гіпотезу.

На другому етапі: (2006-2008 рр.) відбулось визначення концепції дослідження. Створено експериментальну програму та розпочато тестування студентів-вокалістів. Здійснено побудову дослідної бази, відбір експериментального матеріалу, проведено констатувальний експеримент, а саме: розроблено концепцію методики формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів третього року навчання; підготовлено музичний слуховий матеріал і методичну розробку для проведення педагогічного експерименту; проведено констатувальний експеримент (у вигляді тестів) та узагальнено отримані результати.

На третьому етапі (2008-2009рр.) було завершено експериментальну роботу, здійснено обробку й систематизацію результатів дослідження. Завершено роботу над текстом дисертації. Відбулось остаточне обговорення положень і напрямів дослідження на науково-практичних конференціях і майстер-класах.

У завершальний період роботи над дисертацією: проведено формувальний експеримент, який ввібрав у себе два ступені, відповідні фазам пасивного й активного художньо-образного мислення студентів-вокалістів; узагальнено результати проведеного експерименту; розроблено комплекс перевірочних вправ для проведення контрольного експерименту; проведено контрольний експеримент з студентами експериментальної та контрольної груп, який містив у собі виконання практичних вправ і тест на слухове сприйняття вокальної музики з подальшим порівняльним аналізом різних виконавців; здійснено аналіз і порівняння результатів контрольного експерименту, отриманих учасниками експериментальної та контрольної груп. На відміну від студентів – учасників контрольної групи, учасники формувального етапу експерименту показали наявність сформованих і стійких уявлень про художній образ виконуваного твору, навичок виконання та вміння самостійно працювати з музичним твором, осмислене ставлення до музичного матеріалу, якісне виконання завдань і хороші темпи роботи.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі *вперше:*

– здійснено огляд джерел за темою та виявлено стан наукового висвітлення проблеми формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів у вищих навчальних закладах музичної освіти України;

– виявлено важливі тенденції процесу музичного навчання (зокрема, до створення цілісної системи ефективної психолого-педагогічної роботи з талановитою молоддю; до вдосконалення музичної підготовки студентів-вокалістів за допомогою використання креативного підходу; позитивні тенденції спільних зусиль педагогів і учнів у наближенні до очікуваного результату: стану сформованості художньо-образного мислення), засновані на впровадженні в практику способів діагностики сформованості художньо-образного мислення студентів-вокалістів під час індивідуальних та лекційних занять;

– сформульовано провідні положення методичної моделі формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів засобами тьюторського супроводу професійно-орієнтованої практики (принципові дидактичні положення, що визначають загальну організацію, відбір репертуару, вибір форм і методів навчання та випливають із загальної методології всього вокально-педагогічного процесу);

– представлено компонентну структуру означеного феномена, визначено критерії та показники;

– розроблено поетапну методику формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів та технологію їх навчання на новій методичній основі в ході взаємодії елементів вокально-методичного процесу «викладач – творча особистість – виконання твору», що дозволить педагогам поєднати процес вивчення художніх вокальних творів і виховання майбутнього співака в єдиний освітній комплекс;

– *продовжено* вивчення психолого-педагогічних особливостей розвитку художньо-образного мислення студентів-вокалістів засобами активізації творчого потенціалу з опорою на індивідуальність учня, його природні задатки до творчого процесу та реальний музично-виконавський досвід;

– *уточнено* зміст педагогічних технологій, модифікованих з інформативних на діалогічні, спрямовані на підвищення творчого потенціалу навчально-виховного процесу та застосованих нами в ході дослідження стану сформованості художньо-образного мислення студентів-вокалістів;

– *удосконалено* різні методи індивідуального навчання співу (наочні, художньо-творчі, словесні; формування уявлення про еталонний спів; стимулювання до збагачення художнього та слухового досвіду; пролонгованого вокального тренінгу; створення художніх образів) та спільної творчої діяльності педагога й студента, результатом чого є вокальне виконавство як самостійний творчий акт;

– *розвинено* позиції, пов’язані з ідеями гуманізму, спрямовані на стимулювання педагогіки співтворчості та суголосні сучасним вимогам демократизації вищої музичної освіти в руслі здобутків української вокальної школи.

Теоретичне значення дослідження.

У дисертації представлено концепцію комплексної взаємодії способів формування художньо-образного мислення вокалістів з видами виконавської діяльності. Розроблено методичну модель формування художньо-образного

мислення студентів у процесі вокального навчання, спрямовану на розвиток їхніх творчих здібностей водночас із виробленням вокально-виконавських навичок, що забезпечує: збудження художньої уяви, розвиток образного світу, накопичення асоціацій, активізацію креативності майбутніх співаків. Процес формування художньої особистості студентів-вокалістів, розвиток їхнього образного мислення неодмінно пов'язаний із можливими порушеннями, відхиленнями від оптимальної норми та неодмінно потребує корекції з боку педагога. Це передбачає нові дидактичні підходи (серед них – тьюторський супровід), а також включення вокально-педагогічної діагностики до існуючої системи для визначення рівня розвитку художньої особистості, а також прогнозування напрямків і цілей такого розвитку. Дослідження стану сформованості художньо-образного мислення студентів-вокалістів передбачає виявлення типових помилок, що є основою вокально-педагогічної діагностики, одним із центральних чинників музичного навчання.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що розробка та обґрунтування методичної моделі сприяє розвитку наукових детермінант, збагачує теоретичне уявлення щодо процесу формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів розширює арсенал навчальних засобів і дає можливість викладачеві зробити заняття більш пізнавальними й цікавими. Розкритий у роботі системний характер впровадження педагогічної технології пов'язаний з тьюторським супроводом професійно-орієнтованої практики студентів-вокалістів, що дозволить успішніше розвивати в них творчу самостійність, активність у пізнанні дивосвіту вокального мистецтва, збагатить культурологічні основи методики навчання музики.

Матеріали дослідження можуть бути використані в системі вищої музичної освіти на заняттях з фаху, курсах вокальної методики, історії вокального виконавства, професійно-орієнтовано практики студентів, а також для підвищення кваліфікації викладачів.

Результати дослідження впроваджено у навчально-виховний процес Київського національного університету культури і мистецтв (довідка № 95 від 31.03.2008р.), Миколаївського філіалу Київського національного університету культури і мистецтв (довідка № 69/20-48 від 01.07.2009р.), Інституту мистецтв Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 07-10/937 від 11.03.2009р.). Поетапна методика експерименту здійснювалась за участі студентів-вокалістів. Автором також було проведено майстер-класи в Дніпропетровському училищі культури (довідка № 98/1 від 15.04.2008р.) та в гурті «Цвітень» Національного заслуженого академічного народного хору України імені Григорія Верьовки (довідка № 67/7 від 19.12.2007р.). Особистий внесок та вірогідність наукових положень і висновків дисертаційного дослідження забезпечені вихідною теоретико-методологічною базою, оригінальною методикою й валідністю отриманих в роботі результатів, а також концертно-виконавською і педагогічною діяльністю автора.

Апробація основних теоретичних та методичних результатів дослідження відбувалась у ході дослідно-експериментальної роботи в мистецьких ВНЗ України, а також під час науково-практичних конференцій –

міжнародних: «Україна – Світ: від культурної своєрідності до спорідненості культур» (Київ, 2006), «Українська культура в контексті сучасних наукових досліджень та практичних реалій» (Київ, 2006), «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (Київ, 2009) та *всеукраїнських:* «Духовна культура як домінанта українського життєтворення» (Київ, 2005), які відбулись у Державній академії керівних кадрів культури і мистецтва та Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова. Апробація також відбувалась під час майстер-класів, проведених автором дослідження у Дніпропетровському державному училищі культури, та гурті «Цвітень» Національного заслуженого академічного народного хору України імені Григорія Верьовки.

Дисертацію обговорено на засіданні кафедри музичного мистецтва Київського національного університету культури і мистецтв.

Публікації. Вірогідність основних наукових результатів роботи висвітлено в семи статтях автора, з них чотири – у фахових виданнях, регламентованих ВАК України з даної спеціальності.

Структура дисертації складається зі вступу, двох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, додатків та переліку використаних джерел (173 найменування, з них 9 – іноземними мовами). Загальний обсяг роботи – 179 сторінок, з них 153 сторінки основного тексту. Робота містить 5 таблиць та 6 малюнків, що разом з додатками становить 12 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У ***вступі*** визначено актуальність проблеми, доцільність вибору теми й ступінь вивчення проблеми; подано загальну характеристику роботи, її мету, завдання, об’єкт, предмет, методи дослідження; обґрунтовано наукову новизну, теоретичну і практичну цінність дисертації.

Перший розділ *«Проблема художньо-образного мислення вокалістів у теорії й практиці музичного навчання»* присвячено поглибленому вивченню історіографії та детальному аналізу існуючих наукових підходів до проблеми художньо-образного мислення в теорії та практиці музичного навчання.

У підрозділі 1.1. «Огляд джерел за темою дослідження» здійснено аналіз різноманітних наукових праць з метою визначення сучасних векторів музично-педагогічної методології та магістральних напрямків вивчення особливостей художньо-образного мислення, що збігаються з дослідженнями філософсько-естетичного аспекту розвитку особистості та психології творчості. Зазначено, що джерельну базу дисертації склали монографії та статті наукового характеру, підручники й посібники з освітніх технологій, словники, енциклопедії, методичні праці з психолого-педагогічної діагностики, організації експерименту та обробки статистичних даних. Відзначено цінність наукового осмислення вокально-педагогічного процесу в публікаціях відомих співаків і педагогів, а також вагомі концептуальні положення, висунуті провідними вченими в наукових галузях:

– загальної, соціальної, вікової, професійної та музичної педагогіки щодо художньо-естетичного виховання (Л.Баренбойм, М.Букач, Н.Гузій, А.Козир, І.Лернер, А.Макаренко, Л.Масол, О.Олексюк, В.Ражніков, О.Рудницька, Г.Падалка, В.Сухомлинський, К.Ушинський, В.Шульгіна);

– вокальної педагогіки, науково-методичні принципи якої склались у процесі історичного розвитку вокального мистецтва та знайшли відображення у дослідницьких працях М.Агіна (М.Агікян), В.Антонюк, І.Вілінської, О.Вострякова, Н.Гребенюк, Л.Дмитрієва, В.Ємельянова, І.Колодуб, Т.Мадишевої, М.Микиші, А.Мокренка, В.Морозова, О.Стахевича, Г.Стулової, Л.Хомутової, Ф.Шаляпіна, Ю.Юцевича, Н.Язикової;

– еволюції музичного мислення (Е.Алексеєв, Б.Асаф'єв, Н.Горюхіна, І.Котляревський, Л.Мазель, В.Медушевський, В.Москаленко, Є.Назайкінський, А.Оголевець, І.Чижик, О.Шульпяков, Б.Яворський);

– філософії (гносеології та естетики) щодо розвитку художнього типу особистості (А.Андреєв, Ю.Борєв, Г.Гегель, І.Зязюн, О.Лосєв, Л.Столович, С.К'єркегор, М.Чернявська);

– психології творчості (Б.Ананьєв, Є.Басін, Д.Богоявленська, Л.Виготський, О.Костюк, Р.Піхманець, Я.Пономарьов, С.Раппопорт, В.Рибалка, С.Рубінштейн, К.Сішор, Б.Теплов, Д.Узнадзе, З.Фрейд, Р.Шульга, К.-Г. Юнг;

– музичної, вокальної й театральної психології (Л.Бочкарьов, І.Герсамія, М.Єгоричева, С.Мальцев, В.Петрушин, Г.Ципін);

– естетики словесної творчості (Арістотель, М.Бахтін, Ю.Красиков, О.Леонтьєв, О.Потебня);

– сучасні наукові результати, які отримали в своїх кандидатських дисертаціях Л.Азарова, Н.Батюк, Л.Василенко, Н.Войтлева, І.Грінчук, М.Маріо, О.Маруфенко, Л.Побережна, О.Сапожнік, В.Федорчук, С.Черніков, Н.Язикова).

Проаналізовано численні методологічні ракурси, які демонструють різні підходи до наукового осмислення процесу формування художньо-образного мислення вокалістів. Показано, що не дивлячись на різні цілі, які ставить перед собою процес навчання майбутніх співаків у мистецьких та педагогічних ВНЗ, які часто не поступаються високим рівнем підготовки вокалістів перед музичними закладами освіти, їх об'єднує прагнення виховати широко мислячого співака-музиканта й ерудованого педагога-вокаліста, який не тільки досконало володіє своїм голосом, а й методологією навчання співу та створення художніх образів.

У підрозділі 1.2. «Аналіз наукових підходів до поняття "художньо-образне мислення"» подано енциклопедичні тлумачення поняття мислення (англ. – *thinking*; німецьк. – *denkens*; франц. – *pensee*), які визначають його як процес узагальненого, опосередкованого відображення дійсності, що виник з чуттєвого пізнання на основі практичної діяльності людини. Художнє мислення – це мислення образами, які спираються на конкретні уявлення. Зазначено, що дослідження аспектів художнього мислення – складна і багатогранна проблема, яка знаходиться в центрі уваги представників різних

галузей науки: педагогіки, психології, філософії, культурології, соціології, музикознавства, естетики та інших галузей знань. Проаналізовано численні наукові підходи, в яких розглянуто складний механізм творчої діяльності – художньо-образне та музичне мислення, що становить собою процес перетворення звукової реальності в художньо-образну та є однією з форм художньої свідомості, яка сприяє формуванню музичної культури суспільства. Прерогатива поняття «художнє мислення» належить датському філософу С. К'єркегору, який мав на меті характеристику інтуїтивної форми пізнання. Підкреслено, що магістральні напрямки вивчення особливостей художньо-образного мислення збігаються з дослідженнями філософсько-естетичного аспекту розвитку особистості та психології творчості. Здійснено аналіз численних наукових досліджень, автори яких найзагальнішою ознакою творчого мислення називають його образність (М. Авазашвілі, Б. Ананьєв, Л. Виготський, В. Медушевський, В. Моляко, С. Рубінштейн та ін.). Здійснений аналіз різноманітних наукових підходів до проблеми художньо-образного мислення дав змогу визначити нинішні вектори музично-педагогічної методології та окреслити професійно-прикладний простір, в середовищі якого фахові аспекти впливу на хід вокально-педагогічного процесу потребують особливої уваги.

У підрозділі 1.3. «Вивчення психолого-педагогічних особливостей розвитку художньо-образного мислення студентів-вокалістів» зазначено, що осмислення наукових результатів у даній області знань зобов'язує дослідників звернути увагу на теоретико-експериментальні концептуальні підходи музичної психології (М.Блінова, Л.Бочкарьов, Л.Виготський, Г.Костюк, В.Петрушин, С.Рубінштейн, Б.Теплов, О.Тихомиров, К.Сішор). Важливою є сучасна тенденція до створення цілісної системи ефективної психолого-педагогічної роботи з талановитою молоддю. Подібні завдання вирішувалися й у науково-методичних побудовах творчо-педагогічної діяльності (І.Зязюн, Ю.Забродін, А.Китов, Б.Ломов, О.Олексюк, О.Рудницька), і в аспектах дослідження психології творчості (В.Моляко, Р.Піхманець, Я.Пономарьов, О.Потебня, С.Раппопорт, В.Рибалко, З.Фрейд), у тому числі й вокальної (В.Антонюк, І.Герсамія, Н.Гребенюк, І.Колодуб). У працях зазначених авторів можна простежити шляхи реального перетворення вокально-педагогічного процесу (за допомогою застосування прикладних методів професійної психології) у процес психолого-педагогічний. Головна проблема його методичного моделювання полягає у вихованні естетичних реакцій, співзвучних закладеним у художньо-образну структуру твору. З'ясовано, що сучасна педагогічна психологія втілює системний підхід: досліджує шляхи формування пізнавальної та психологічної діяльності, умови індивідуального навчання, а відтак – і особливості формування художньо-образного мислення співаків.

Підрозділ 1.4. «Структура формування художньо-образного мислення майбутніх вокалістів» утримує у своєму змісті аналіз тематичних праць В.Білик, М.Букача, М.Маріо, О.Марченко, О.Олексюк, М.Ткач, В.Подрєзова, С.Чернікова. Підкреслено, що світоглядна глибина та духовна наповненість

виховуючого навчання співу постає своєрідною художньою трансценденцією загальних сфер духовності. Надто ж цьому сприяє вивчення змістовного художнього репертуару, впровадження якого в сучасну вокальну освіту засвідчує приєднання до чистих джерел світової духовності, допомагає молоді стати сильнішою та мудрішою, не дасть їй спокуситися фальшивими цінностями. Відтак, виникають особливі виховні умови, які неминуче впливають на зміну ціннісних орієнтирів молодої особи, посилюють її творчий потенціал. Важливим завданням індивідуальних занять із студентами-вокалістами є педагогічне обґрунтування необхідності та перспективності формування національної самосвідомості засобами українського музичного мистецтва, а також розгляд специфіки національного художнього образу як основного чинника даного процесу. Доведено, що в ході індивідуального навчання співу всі методичні та виховні засоби спрямовуються на духовне становлення вокаліста, тому це навчання ґрунтується на спадковій концепції індивідуального виховання, згідно якої фахове зростання особистості є процесом художньої творчості, результатом чого й має, в ідеалі, стати індивідуальний образ співака, – професійно і духовно досконалого.

Аналіз теоретичних джерел уможливив визначення компонентної структури художньо-образного мислення студентів у процесі вокального навчання, що складається з *мотиваційного, когнітивного та творчого* компонентів. *Мотиваційний* компонент передбачає глибокий стабільний інтерес майбутніх фахівців до вокального мистецтва, потребу виконавської художньо-творчої самореалізації. *Когнітивний* компонент включає широку ерудицію студентів у сфері вокального мистецтва, глибоке розуміння специфіки художньо-образної мови вокальних творів. *Творчий* компонент пов’язаний з виявом активності, самостійності у вокально-творчій діяльності, наявність у студентів розвиненого асоціативно-образного мислення.

Відповідно до розроблених змісту і структури художньо-образного мислення майбутніх вокалістів, визначено критерії, а саме: *мотиваційно-спрямований, інформаційно-знаннєвий, креативно-творчий* та їхні показники.

Підкреслено, що даний підхід сприятиме подальшому теоретичному осмисленню й практичному розвитку зазначеного кола питань, а також розробці методичної моделі формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів: від окремої творчої особистості через творчо-педагогічний процес до бажаного художнього результату.

У другому розділі *«Методика дослідно-експериментальної роботи з формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів»* систематизовано та узагальнено результати дослідно-експериментальної роботи.

У підрозділі 2.1. «Обґрунтування вибору напрямків дослідно-експериментальної роботи» зазначено, що виробленню методичної моделі процесу формування *художньо*-образного мислення студентів-вокалістів суттєво сприяло вивчення сучасних міжнародних стандартів музично-освітнього процесу. Педагогічний експеримент проводився безпосередньо автором дослідження. Підготовчий етап експерименту був потрібен, аби

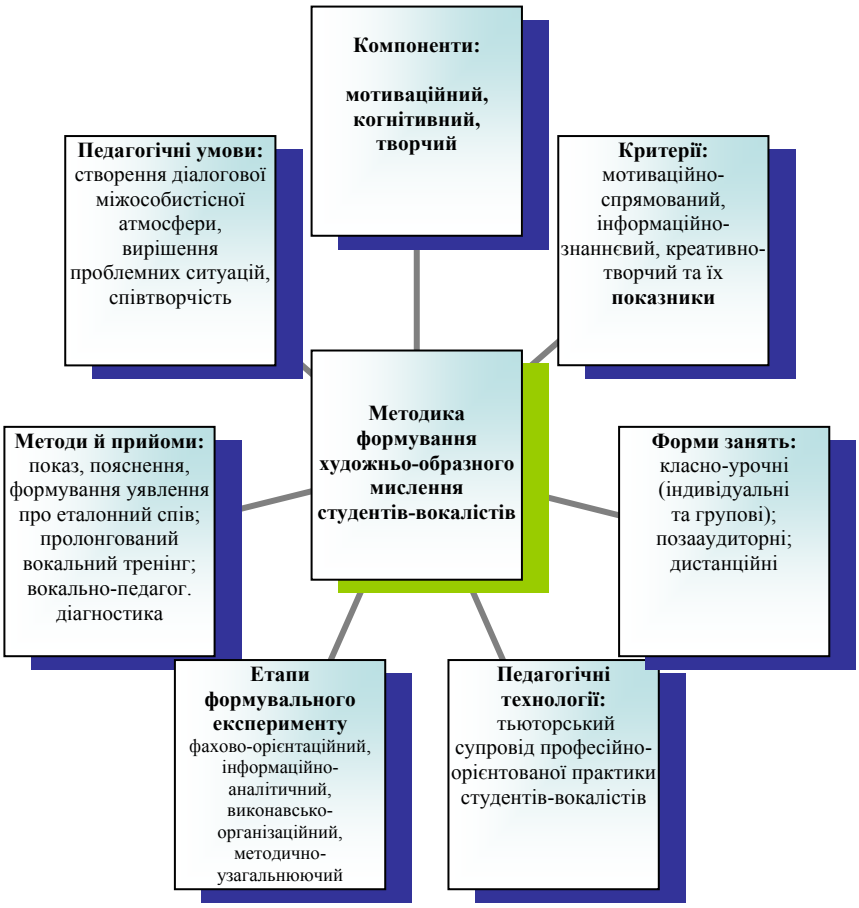
дослідно-експериментальна робота набула необхідної спрямованості та змісту, охопила необхідні форми та методи впливу на процес формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів і здійснювалася свідомо та цілеспрямовано. Для цього було визначено наявний рівень розвитку в студентів художньо-образного мислення на початку експерименту; організовано заняття за методологією творчого використання нетрадиційних методик формування художньо-образного мислення; розроблено плани лекційних і практичних занять з урахуванням педагогічних засад процесу формування художньо-образного мислення майбутніх співаків у процесі опанування ними нових завдань. У виборі методів навчання було використано культурологічний підхід, запропонований автором теорії розвиваючого навчання І.Лернером, який виділяє: дослідницьку роботу в галузі педагогіки; конструкторську діяльність у сфері прийомів, методів і засобів навчання; творчість у ході організації та здійснення процесу навчання й виховання.

Узагальненими показниками розроблених критеріїв були визначені: вияв студентами усвідомленого ставлення до вокального навчання; особистісно-ціннісне ставлення майбутніх фахівців до вокального мистецтва; потреба художньо-творчої самореалізації у виконавській діяльності (*мотиваційно-спрямований критерій);* наявність знань та уявлень у сфері вокального мистецтва; рівень сформованості фахового тезаурусу студентів; розуміння специфіки художньо-образної мови різножанрових вокальних творів (*інформаційно-знаннєвий критерій);* оригінальний підхід до вирішення завдань; наявність асоціативно-образного мислення; готовність до самостійної творчості *(креативно-творчий критерій*).

У підрозділі 2.2. «Дослідження стану сформованості художньо-образного мислення студентів-вокалістів» впроваджено сукупність методів і технологій, застосованих для розпізнавання й виправлення порушень і помилок процесу співо-мовлення, запропоновано систему їхнього позначення за допомогою дидактичної та музично-педагогічної термінології з метою формулювання експертного висновку. Визначено, що діагностичні контрольні завдання для вокалістів повинні передбачати фіксування конкретної педагогічної помилки, виявляти її, й тому вони розробляються на дещо інших методичних засадах, ніж звичайні контрольні завдання, – на підставах типовості помилки, допущеної студентом-вокалістом або в заданих умовах його сценічного виступу або під час виконання тестового завдання чи контрольної роботи. Метод вокально-педагогічної діагностики було застосовано під час індивідуальних і групових занять. Результати виконаних контрольних завдань переконують у доцільності впровадження діагностичних методів дослідження стану сформованості художньо-образного мислення студентів-вокалістів. У результаті констатувального експерименту встановлено рівні розвитку художньо-образного мислення студентів у процесі вокального навчання, а саме: низький, середній та високий.

Створення оптимальних умов для формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів набуває особливого значення в контексті сучасних вимог музичної педагогіки. Цьому, зокрема, сприятиме діагностична

методика дослідження стану сформованості художньо-образного мислення студентів, а також розроблена автором методична модель, яка виступає робочим уявленням визначеної мети дослідження (мал. 1).

Мал. 1 Методична модель процесу формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів.

У підрозділі 2.3. «Поетапна методика формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів» представлено експериментальні дані про динаміку та закономірності формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів.

У результаті дослідження розроблено поетапну методику формування художньо-образного мислення майбутніх співаків, а саме: фахово-орієнтаційний, інформаційно-аналітичний, виконавсько-організаційний, методико-узагальнюючий етапи. Перший етап (*фахово-орієнтаційний)* було спрямовано на створення позитивної мотиваційної установки студентів на вокальне мистецтво. Цей етап передбачав ознайомлення студентів-вокалістів із закономірностями процесу художньо-образного мислення паралельно із закладанням основ розуміння сутності методичного аспекту вокального навчання. Для цього були використані методи, націлені на усвідомлення студентами образно-художнього змісту виконуваного твору, проводилися пошуки відповідної тембрової палітри та вокально-технічних особливостей голосотворення. Застосовувались пояснювальні й ілюстративні прийоми; порівняльний аналіз виконавських зразків з їхнім методичним коментуванням.

Другий етап (*інформаційно-аналітичний)* було призначено формуванню прагнень студентів до постійного самовдосконалення. Цей етап вокально-методичної підготовки передбачав усвідомлення студентами функцій вокального навчання; узагальнення знань шляхом систематизації навчального матеріалу з основ вокальної методики та історії вокального виконавства; ознайомлення майбутніх співаків з класичними та новими методиками розвитку їхнього художньо-образного мислення, вокально-виконавських умінь, інтерпретації відповідних музичних стилів; формування системи наукових знань через засвоєння понятійно-термінологічного апарату навчання.

Третій етап (*виконавсько-організаційний)* передбачав вироблення у студентів здатності до самостійного складання як навчальних вокальних програм, так і концертних, орієнтованих на різну слухацьку аудиторію. Значної уваги потребував також розвиток психологічної стійкості студентів при виконанні ними вокальних творів в умовах публічної діяльності. Було застосовано наступні *методи та прийоми*: методичний аналіз вокального матеріалу; варіативно-емоційна інтерпретація художньо-образного змісту вокальних творів; залучення студентів до ансамблевого музикування; застосування різних форм репетицій (від фрагментарного виконання кожного твору до цілісного відтворення концертної програми); опанування навичками вокального менеджменту та адміністрування тощо.

Четвертий етап (*методично-узагальнюючий)* дозволяв студентам усвідомити узагальнену модель майбутньої фахової діяльності: через створення самостійних методичних проекцій – до реального використання відповідних методів і прийомів вокального навчання на заняттях із педагогічної практики. Передбачалося застосування тьюторського супроводу фахово-орієнтованої практики студентів-вокалістів з використанням методів, спрямованих на активізацію репрезентативного, експресивного та комунікативного аспектів художньо-образного мислення.

У підрозділі 2.4. «Аналіз результатів експериментального дослідження» за допомогою математичних обчислень та графічного опрацювання отриманих даних здійснено аналіз діяльності студентів-вокалістів під час дослідно-експериментальної роботи.

Результати констатувального експерименту виявили гостру необхідність досяжного для вивчення нотного матеріалу з творів сучасних українських та зарубіжних композиторів, на основі якого можна ефективно формувати художньо-образне мислення майбутніх співаків. Отримані результати дозволили зазначити, що формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів традиційними методами в умовах музичних ВНЗ реалізується недостатньо ефективно; підвищення його рівня може забезпечуватись шляхом розробки спеціальної моделі та її реалізації на основі запропонованої вокально-педагогічної методики.

Формувальний експеримент показав, що студенти ЕГ, порівняно зі студентами КГ, мають кращі показники, які позитивно характеризують процес формування художньо-образного мислення майбутніх співаків і педагогів-вокалістів. Динаміка навчально-виховних результатів залежала від

застосування розробленої нами поетапної методики формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів, поєднаної з тьюторським супроводом їхньої фахово-орієнтованої практики. Дані експерименту узагальнено в аналітичній таблиці (мал. 2).

Групи	**Загальна кількість студентів**	**Рівень розвитку художньо-образного мислення студентів-вокалістів**					
		Низький		**Середній**		**Високий**	
		Кількість студентів					
		Абсолютне число	**%**	**Абсолютне число**	**%**	**Абсолютне число**	**%**
Констатувальний експеримент:							
Контрольна (КГ)	51	46	90,5	5	9,5	0	0
Експериментальна (ЕГ)	49	44	89,5	5	10,5	0	0
1-й етап							
КГ	51	41	80,9	10	19,1	0	0
ЕГ	49	26	52,6	15	31,6	8	15,8
2-й етап							
КГ	51	36	71,4	12	23,8	3	4,8
ЕГ	49	5	10,5	34	68,5	10	21
Прикінцеві результати формувального експерименту							
КГ	51	16	31,3	20	38,3	15	30,4
ЕГ	49	7	13,9	17	34,9	25	51,2

Мал. 2 Результати дослідно-експериментальної роботи.

Експеримент з методики формування художньо-образного мислення майбутніх фахівців у процесі вокального навчання було здійснено з урахуванням сучасної інтерпретації існуючих технологій навчання й виховання та різноманітних аспектів організації творчої діяльності студентів-вокалістів у музичних ВНЗ України.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичний аналіз наукових джерел щодо висвітлення сутності, змісту й структури художньо-образного мислення студентів-вокалістів у системі вищої школи; – досліджено існуючі наукові визначення поняття «художньо-образне мислення» та визначено його специфіку щодо вокальної творчості; вивчено психолого-педагогічні особливості розвитку художньо-образного мислення студентів-вокалістів; визначено основні принципи роботи з вокалістами, що стали фундаментом для експериментальної методики; досліджено стан діагностики сформованості художньо-образного мислення студентів-вокалістів; експериментально перевірено розроблену методику поетапної підготовки студентів у процесі вокального навчання; розроблено педагогічну технологію тьюторського супроводу професійно-орієнтованої практики студентів-вокалістів, спрямовану на формування їх художньо-образного мислення та простежено в дії методичну модель цього процесу. Вперше розроблено поетапну методику формування художньо-образного мислення студентів у процесі вокального навчання та досліджено психолого-педагогічні умови цього процесу.

Встановлено, що дослідження художньо-образного мислення вокалістів має свою історію, методологію та категоріальний апарат, які почали формувати відповідну галузь наукових знань від середини ХХ ст. Аналіз педагогічних, психологічних, філософських та музикознавчих концепцій, в яких відображено різні підходи до проблеми художньо-образного мислення вокалістів, показав, що для розв’язання заявленої в даному дослідженні проблеми сформовано значні теоретико-методологічні передумови. У той же час концепція художньо-образного мислення вокалістів у системі музично-педагогічних дисциплін не знайшла послідовного відображення: відсутні дослідження, які б дозволяли включати відповідні педагогічні методи в процес розвитку наукової думки. На даний момент ще не склався напрямок наукових знань, який би мав своїм предметом дослідження методику формування художньо-образного мислення вокалістів в цілому та його педагогічних аспектів зокрема.

У роботі подано авторське визначення центральної дефініції художньо-образного мислення як процесу перетворення звукової реальності в художньо-образну та однієї з форм художньої свідомості, що сприяє формуванню музичної культури суспільства; його змісту та структури, критеріально-рівневої бази сформованості у студентів-вокалістів. Простежено еволюцію художньо-образного мислення студентів-вокалістів засобами активізації творчого потенціалу з опорою на індивідуальність. Поглиблено зміст традиційних педагогічних технологій, застосованих у ході формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів та впроваджено тьюторський супровід їхньої професійно-орієнтованої практики.

На численних прикладах показано, як в міру накопичення емпіричного матеріалу, методика формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів може стати міждисциплінарною гілкою вокальної педагогіки.

Завданнями цієї методики є: формування художнього світу майбутніх вокалістів, який би не суперечив духовним і моральним основам суспільства; розвиток потреби вивчення кращих виконавських зразків не лише традиційної, класичної, а й сучасної вокальної музики та виявлення у студентів здібностей до їх сприйняття й порівняльного аналізу; засвоєння творів вокальної музики, адекватне їхньому художньо-образному змісту; формування понять, суджень, відчуттів і переконань, які б не протирічили їх музично-сюжетному та образно-художньому змісту й кращим традиціям їх виконання; розвиток аналітичних здібностей студентів-вокалістів.

Аналіз теоретичних джерел уможливив визначення компонентної структури художньо-образного мислення студентів у процесі вокального навчання, що складається з *мотиваційного, когнітивного та творчого* компонентів. *Мотиваційний* компонент передбачає глибокий стабільний інтерес майбутніх фахівців до вокального мистецтва, потребу виконавської художньо-творчої самореалізації. *Когнітивний* компонент включає широку ерудицію студентів у сфері вокального мистецтва, глибоке розуміння специфіки художньо-образної мови вокальних творів. *Творчий* компонент пов’язаний з виявом активності, самостійності у вокально-творчій діяльності, наявність у студентів розвиненого асоціативно-образного мислення.

Відповідно до розроблених нами змісту і структури художньо-образного мислення майбутніх вокалістів визначено критерії, а саме: *мотиваційно-спрямований, інформаційно-знаннєвий, креативно-творчий* та їх показники.

Визначено і обґрунтовано педагогічні принципи проведеного експерименту, описано його умови, подано технологію, а також здійснено аналіз ефективності практичного втілення розробленої методичної моделі. У процесі здійснення експерименту вивчено досвід викладання комплексу фахових (індивідуальних та лекційних) дисциплін студентам-вокалістам. Як виявилось, метод вокально-педагогічної діагностики насправді можна застосовувати під час індивідуальних і групових занять. Виявлено гостру необхідність нотного матеріалу з творів сучасних українських та зарубіжних композиторів, на основі якого можна ефективно формувати художньо-образний світ новітньої музично-інтонаційної парадигми.

У подальшому теоретичному осмисленні й практичному розвитку зазначеного кола питань запропонована нами поетапна методика формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів сприятиме їхньому розвитку від окремої творчої особистості через творчо-педагогічний процес до бажаного художнього результату. Поетапна методика формування художньо-образного мислення майбутніх фахівців містить чотири етапи, а саме: фахово-орієнтаційний, інформаційно-аналітичний, виконавсько-організаційний, методико-узагальнюючий. Перший етап (*фахово-орієнтаційний)* спрямований на створення позитивної мотиваційної установки студентів на вокальне мистецтво. Другий етап (*інформаційно-аналітичний)* призначений для формування прагнення студентів до постійного самовдосконалення. Третій етап (*виконавсько-організаційний)* передбачає вироблення у студентів здатності до самостійного складання як навчальних вокальних програм, так і

концертних, орієнтованих на різну слухацьку аудиторію. Четвертий етап (*методично-узагальнюючий)* дозволив студентам усвідомити узагальнену модель майбутньої фахової діяльності – через створення самостійних методичних проекцій – до реального використання відповідних методів і прийомів вокального навчання на заняттях з педагогічної практики. Передбачалося застосування тьюторського супроводу фахово-орієнтованої практики студентів-вокалістів з використанням методів, спрямованих на активізацію репрезентативного, експресивного та комунікативного аспектів художньо-образного мислення.

Дана методика має свої особливі переваги над відомими існуючими, адже тут вихідним моментом є комплекс природних даних та здатність до навчання співу учня, а не одні лише методичні прийоми вчителя. Її застосування у процесі формування навичок художньо-образного мислення студентів-вокалістів забезпечує неухильне підвищення їхньої готовності до професійної діяльності, гарантує вирішення важливих завдань діагностування, прогнозування та корекції навчально-виховного процесу, поєднанних із педагогічною технологією тьюторського супроводу, суголосного сучасним вимогам демократизації вищої освіти.

На основі проведеного дослідження, в дисертації доведено, що:

1) необхідною педагогічною умовою для оптимальних темпів і якості формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів є поєднання мотиваційного, когнітивного й творчого компонентів та їхній комплексний вплив на наочно-дієвий (слуховий), наочно-образний та словесно-логічний елементи занять (індивідуальних і групових), що може бути розглянуто як особливий тип методичного підходу до музичного навчання й виховання;

2) важливим стимулюючим фактором у розвитку словесно-логічного виду художньо-образного мислення студентів-вокалістів є творчі завдання;

3) формування слухових уявлень, звукових образів і розвиток необхідних фахових здібностей майбутніх співаків (здатність розподілу й переключення уваги, здібність мислити уявними образами тощо) відбувається в процесі художньо-образного мислення на початковому етапі навчання й найпродуктивніше – в ансамблевому музикуванні;

4) формуванню художньо-образного мислення студентів-вокалістів сприятиме вивчення творів сучасних українських і зарубіжних композиторів, на основі яких стане можливим систематичний розвиток виконавських навичок майбутніх співаків у руслі новітньої інтонаційної парадигми;

5) самостійне вивчення солоспівів акцентує художній бік цих творів (програмні назви, графічні ілюстрації, епіграфи, виконавські зразки) сприяє посиленню особистісної мотивації студентів до музикування та допомагає глибше проникнути в суть використаних ними вокально-технічних прийомів;

6) розроблена методика формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів може знаходити індивідуальне застосування в різних навчальних ситуаціях, залежно від музичного досвіду та здібностей кожного;

7) узагальнення результатів проведеного дослідження дозволяє стверджувати, що метод вокально-педагогічної діагностики відповідає

особливостям розвитку художньо-образного мислення майбутніх співаків, оскільки дозволяє виявити вихідний рівень їхніх інтересів і з'ясувати важливі фактори впливу на подальше фахове зростання;

8) системний характер впровадження запропонованої педагогічної технології засобами тьюторського супроводу професійно-орієнтованої практики студентів-вокалістів сприятиме успішнішому формуванню в них креативності, здатності до самостійних вчинків та ініціативних волевиявів у світі вокального мистецтва, збагатить культурологічні основи методики навчання музики.

Здійснене дослідження не охоплює всіх сторін піднятої проблеми. Наукового осмислення, зокрема, потребують методичні особливості формування художньо-образного мислення у процесі навчання співаків різних спеціалізацій та іноземних студентів-вокалістів у музичних ВНЗ України.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Ткачук А. О. Формування художньо-образного мислення вокалістів як психолого-педагогічна проблема / А. О. Ткачук // Наукові праці МДГУ імені Петра Могили. – Вип. 43: «Педагогіка». – Миколаїв, 2006. – 162 с. – С. 41 – 45.

2. Ткачук А. О. Формування художньо-образного мислення на заняттях із постановки голосу як філософсько-естетична проблема вокального мистецтва / А. О. Ткачук // Вісник КНУКіМ. – Вип. 14: «Педагогічні науки». – К., 2006. – 222 с. – С. 188 – 196.

3. Ткачук А. О. Аспекти формування духовного потенціалу співаків / А. О. Ткачук // Наукові праці МДГУ імені Петра Могили. – Вип. 62: «Педагогіка». – Миколаїв, 2008. – 184 с. – С. 73 – 77.

4. Ткачук А. О. Нові педагогічні технології у діагностиці стану сформованості художньо-образного мислення студентів-вокалістів / А. О. Ткачук // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Серія 14: «Теорія та методика мистецької освіти».– К., 2009. – Вип. 8 (13). – 241 с. – С. 73 – 76.

5. Ткачук А. О. Філософсько-естетичний аспект формування художньо-образного мислення співаків / А. О. Ткачук // Духовна культура як домінанта українського життєтворенн : зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Київ, 22-23 грудня 2005 р. – К. : ДАКККіМ, 2005. – Ч. 2. – 356 с. – С. 120 – 123.

6. Ткачук А. О. Психолого-педагогічний зміст навчання співу / А. О. Ткачук // Україна – Світ: від культурної своєрідності до спорідненості культур : зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. – Київ, 25-26 травня 2006 р. – К. : ДАКККіМ, 2006. – Ч.2. – 300 с. – С. 86 – 88.

7. Ткачук А. О. Аспекти духовного потенціалу у вихованні вокалістів / А. О. Ткачук // Українська культура в контексті сучасних наукових досліджень та практичних реалій : зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної

конференції. – Київ, 21-22 грудня 2006 р. – К. : ДАКККіМ, 2007. – Ч. 1. – 300 с. – С. 252 – 254.

АНОТАЦІЇ

Ткачук А. О. Методика формування художньо-образного мислення студентів у процесі вокального навчання. – *Рукопис.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2010.

У дисертації вперше викладено результати комплексного дослідження процесу формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів через впровадження спеціальної методики. Розглянуто психолого-педагогічні особливості творчої активності майбутніх співаків. Вивчено реальні педагогічні умови вокального навчання, серед яких має домінувати принцип індивідуального підходу, поєднаний з діагностикою особистості та використанням контрольних завдань творчого характеру. Структура означеного феномена включає поєднання мотиваційного, когнітивного та творчого компонентів.

Розроблено педагогічну технологію тьюторського супроводу та науково обгрунтовано й експериментально перевірено методичну модель процесу формування художньо-образного мислення студентів у процесі вокального навчання.

Ключові слова: вокальне навчання, вокально-педагогічна діагностика, критерії художньо-образного мислення студентів, тьюторський супровід.

Ткачук А. О. Методика формирования художественно-образного мышления студентов в процессе вокального обучения. *– Рукопись.*

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика музыкального обучения. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2010.

В диссертации впервые изложены результаты комплексного исследования процесса формирования художественно-образного мышления студентов-вокалистов через внедрение специальной методики. Рассмотрены психолого-педагогические особенности творческих возможностей будущих певцов. Изучены реальные педагогические условия вокальной учебы, среди которых должен доминировать принцип индивидуального подхода, соединенный с диагностикой личности и использованием контрольных заданий творческого характера. Разработана педагогическая технология тьюторского сопровождения. Научно обоснована и экспериментально проверена методическая модель процесса формирования художественно-образного мышления студентов в процессе вокального обучения.

Определены содержание и структура художественно-образного мышления студентов-вокалистов, которая включает мотивационный, когнитивный и творческий компоненты.

На основании данных констатирующего эксперимента доказано, что создание оптимальных условий учебы и научно-педагогических основ для успешного формирования художественно-образного мышления студентов-вокалистов приобретает особое значение в контексте современных требований музыкального исполнительства и педагогики. В процессе формирующего эксперимента доказано, что особенно важными для воспитания художественно-образного мышления певцов являются реальные условия обучения, на создание которых направлена предложенная в диссертации педагогическая модель формирования художественно-образного мышления.

Исходя из необходимости выделения методики формирования художественно-образного мышления студентов-вокалистов в процессе вокального обучения в самостоятельную отрасль научного знания, в результате формирующего эксперимента доказано, что, по мере накопления эмпирического материала, данная методика может стать междисциплинарной ветвью вокальной педагогики. Предложены новые способы решения проблемы моделирования психологических механизмов вокальной педагогики через воспитание эстетических реакций, созвучных заложенным в художественно-образную структуру произведения.

На основе проведенного исследования, в работе доказано:

1) необходимым педагогическим условием для оптимальных темпов и качества формирования художественно-образного мышления студентов-вокалистов является комплексное влияние на наглядно-действенный (слуховой), наглядно-образный и словесно-логический компоненты процесса мышления будущих певцов во время профессиональных занятий (индивидуальных и групповых), что может быть рассмотрено как особая методическая модель музыкального обучения и воспитания;

2) важным стимулирующим фактором развития словесно-логического вида художественно-образного мышления студентов-вокалистов являются творческие задания;

3) формирование слуховых представлений, звуковых образов и развитие большинства профессионально необходимых талантов будущих певцов (способность к распределению и переключению внимания, а также к мышлению воображаемыми образами и проч.) проявляются в процессе формирования художественно-образного мышления в начальный период учебы и наиболее продуктивно происходят в ансамблевому музицировании;

4) формированию художественно-образного мышления студентов-вокалистов способствует изучение сочинений современных украинских и зарубежных композиторов, на основе которых будет возможным систематическое развитие исполнительских навыков и интеллектуальных способностей будущих певцов в русле новой интонационной парадигмы;

5) методика самостоятельного изучения вокальных произведений акцентирует художественную сторону этих сочинений (программные названия, графические иллюстрации, эпиграфы, исполнительские образцы), усиливая тем самым личностную мотивацию будущих певцов к

музицированию и помогая глубже проникнуть в смысл использованных вокально-технических приемов;

6) разработанная методика диагностики формирования художественно-образного мышления студентов-вокалистов может найти индивидуальное применение в разных учебных ситуациях, в зависимости от музыкального опыта и способностей каждого;

7) обобщение результатов проведенного исследования позволяет утверждать, что разработанная методика отвечает особенностям развития художественно-образного мышления будущих певцов, поскольку позволяет выявить исходный уровень их интересов и выяснить важные факторы влияния на дальнейший профессиональный рост;

8) системный характер внедрения предложенной педагогической технологии средствами тьюторского сопровождения будет способствовать более успешному формированию у студентов креативности, способности к самостоятельным профессиональным действиям и инициативам в мире вокального искусства, обогатит культурологические основы методики музыкального обучения.

Ключевые слова: вокальное обучение, вокально-педагогическая диагностика, критерии художественно-образного мышления студентов, тьюторское сопровождение.

Tkachuk A. – The methods for forming of artistic-figurative student thinking in the process of vocal training. – *Manuscript.*

Thesis for Candidate of Pedagogics degree in speciality 13.00.02 – theory and methods of music training. – M. P. Dragomanov National Pedagogical University. – Kyiv, 2010.

In the thesis for the first time the results are presented of the comprehensive research of the forming process of vocal students artistic-figurative thinking by means of inplementation of special methods. Psychological-pedagogical peculiarities of future singers creative potential activation are considered. Real pedagogical conditions of vocal training are studied among which the principle of individual approach should dominate united with diagnosis of personality and use of test assignements of creative nature. The structure of the indicated phenomenon includes the unification of motivational, cognitive and creative components.

The vocal-pedagogical technology tutor accompaniment is developed and methodical model of the forming process of artistic-figurative thinking in the process of vocal training is justified scientifically and checked experimentally.

Key words: vocal training, vocal-pedagogical diagnosis, criteria of artistic-figurative student thinking, tutor accompaniment.